

פרשת וזיי שרה התשפ"ד

ari.kahn@biu.ac.il

הרב ארי דוד קאהן

1. בראשית פרק כד פסוק י - סא (פרשת חיי שרה)

(י) וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גַמְלִים מִגְּמְלֵי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל-טוֹב אֲדֹנָיו בִּיָּדוֹ וַיִּקָּם וַיֵּלֶךְ אֶל-אַרְבַּע נְהָרִים אֶל-עֵיר נְחוּר: (יא) וַיִּבְרַךְ הַגְּמָלִים מִחוּץ לְעֵיר אֶל-בְּאֵר הַמַּיִם לַעֲת עָרַב לַעֲת צֹאת הַשָּׂאֵבֶת: (יב) וַיֹּאמְרוּ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרְהָם הַקְּרָה-גַּא לְפָנָי הַיּוֹם וְעֲשֵׂה-חֶסֶד עִם אֲדֹנָי אֲבָרְהָם: (יג) הִנֵּה אֲנֹכִי נֹצֵב עַל-עֵינַי הַמַּיִם וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעֵיר יֵצְאֹת לְשָׂאֵב מַיִם: (יד) וְהִנֵּה הַנְּעוּר אֲשֶׁר אָמַר אֵלַי הַטִּי-נָא כַּדָּף וְאַשְׁתָּה וְאַמְרָה שְׁתָּה וְגַם-גְּמָלֶיךָ אֲשַׁקֶּה אֹתָהּ הַלַּחֲתָ לַעֲבָדֶךָ לִיצְחָק וּבָה אֲדַע פִּי-עֲשִׂיתָ חֶסֶד עִם-אֲדֹנָי: (טו) וַיְהִי-הוּא טָרֵם כְּלָה לְדַבָּר וְהִנֵּה רַבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יִלְדָה לְבְּתוּאֵל בְּוַ-מְלִפָּה אִשֶׁת נְחוּר אַחֵי אֲבָרְהָם וְכַדָּה עַל-שִׂכְמָהּ: (טז) וְהַנְּעוּר טָבַת מִרְאֵה מְאֹד בְּתוּלָהּ וְאִישׁ לֹא יִדְעָה וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתִּמְלֵא כַדָּה וַתַּעַל: (יז) וַיִּרְץ הָעֶבֶד לְקִרְאָתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְּמִיאֵינִי גַּא מֵעַט-מַיִם מִכַּדָּךְ: (יח) וַתֹּאמֶר שְׁתֵּה אֲדֹנָי וַתִּמְהַר וַתֵּרֶד כַּדָּה עַל-יָדָהּ וַתַּשְׁקֶהּ: (יט) וַתִּכַּל לְהִשְׁקָתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לְגְמָלֶיךָ אֲשַׁאֵב עַד אִם-כָּלוּ לְשֵׁתֶיךָ: (כ) וַתִּמְהַר וַתַּעַר כַּדָּה אֶל-הַשִּׁקָּת וַתִּרְץ עוֹד אֶל-הַבְּאֵר לְשָׂאֵב וַתַּשְׁאֵב לְכָל-גְּמָלָיו: (כא) וְהָאִישׁ מִשְׁתַּאֵה לָּהּ מִחֲרִישׁ לְדַעַת הַהִצְלִיחַ ה' דַּרְכּוֹ אִם-לֹא: (כב) וַיְהִי כֹּאֲשֶׁר כָּלוּ הַגְּמָלִים לְשִׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ גִּזְזִים זָהָב בְּקַע מִשְׁקָלוֹ וַיִּשְׁנֵי צְמִידִים עַל-יָדָיָהּ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם: (כג) וַיֹּאמֶר בַּת-מִי אִתָּה הַגִּידִי נָא לִי הַנִּשׁ בֵּית-אֲבִיךָ מִקּוֹם לָנוּ לָלוּ: (כד) וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת-בְּתוּאֵל אֲנֹכִי בְוַ-מְלִפָּה אֲשֶׁר יִלְדָה לְנְחוּר: (כה) וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם-תָּבֹן גַּם-מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַם-מִקּוֹם לָלוּ: (כו) וַיִּקַּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ: (כז) וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרְהָם אֲשֶׁר לֹא-עָזַב חֶסְדּוֹ וְאַמְתּוֹ מֵעַם אֲדֹנָי אֲנֹכִי בְּדֶרֶךְ נְחֻנִי ה' בֵּית אַחֵי אֲדֹנָי: (כח) וַתִּרְץ הַנְּעוּר וַתִּגַּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה: (כט) וּלְרַבְקָה אַח וַיִּשְׁמוּ לָבֹן וַיִּרְץ לָבֹן אֶל-הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל-הָעֵין: (ל) וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת-הַנְּזִים וְאֶת-הַצְּמִידִים עַל-יָדָיָהּ אַחַת וְכַשְׁמֵעוּ אֶת-דְּבָרֵי רַבְקָה אַחַת וְלֹא-אָמַר כֹּה-דַבָּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֵא אֶל-הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל-הַגְּמָלִים עַל-הָעֵין: (לא) וַיֹּאמֶר בּוֹא בְרוּךְ ה' לְמַה תַּעֲמֵד בַּחוּץ וְאֵנְכִי פְּנִיתִי הַבַּיִת וּמִקּוֹם לְגְמָלִים: (לב) וַיָּבֵא הָאִישׁ הַבַּיִתָּה וַיִּפְתַּח הַגְּמָלִים וַיִּתֵּן תָּבֹן וּמִסְפּוֹא לְגְמָלִים וּמִים לְרַחֵץ רַגְלָיו וּרְגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ: (לג) וַיּוֹשֶׁם לְפָנָיו לֵאמֹר לֹא אֲכַל עַד אִם-דַּבַּרְתִּי דְּבָרֵי וַיֹּאמֶר דַּבֵּר: (לד) וַיֹּאמֶר עֶבֶד אֲבָרְהָם אֲנֹכִי: (לה) וַה' בְּרַךְ אֶת-אֲדֹנָי מֵאֹד וַיִּגְדַּל וַיִּתְּנוּ-לוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וְעַבְדִּים וְשִׁפְחֹת וּגְמָלִים וְחִמְרִים: (לו) וַתִּלְד שְׂרָה אִשֶׁת אֲדֹנָי בֶּן לְאֲדֹנָי אַחֲרֵי וּקְנָתָהּ וַיִּתְּנוּ-לוֹ אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ: (לז) וַיִּשְׁבַּעַנִי אֲדֹנָי לֵאמֹר לֹא-תִקַּח אִשָּׁה לְבָנִי מִבְּנוֹת הַכְּנָעִנִי אֲשֶׁר אֲנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ: (לח) אִם-לֹא אֶל-בֵּית-אֲבִי תֵלֶךְ וְאֶל-מִשְׁפַּחְתִּי וְלִקְחַת אִשָּׁה לְבָנִי: (לט) וַאֲמַר אֶל-אֲדֹנָי אֵלַי לֹא-תֵלֶךְ הָאִשָּׁה אַחֲרַי: (מ) וַיֹּאמֶר אֵלַי ה' אֲשֶׁר-הִתְּהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכָה אִתָּךְ וְהִצְלִיחַ דַּרְכְּךָ וְלִקְחַת אִשָּׁה לְבָנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אֲבִי: (מא) אִז תִּנְקַה מֵאֵלַתִּי כִּי תָבוֹא אֶל-מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם-לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהִנִּיתָ נָקִי מֵאֵלַתִּי: (מב) וְאָבֹא הַיּוֹם אֶל-הָעֵין וַאֲמַר ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרְהָם אִם-יִשְׁוֶה-נָּא מִצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אֲנֹכִי הִלְכָה עָלַיָּה: (מג) הִנֵּה אֲנֹכִי נֹצֵב עַל-עֵינַי הַמַּיִם וְהִנֵּה הַעֲלָמָה הַיֹּצֵאת לְשָׂאֵב וְאַמְרָתִי אֵלַיָּהּ הַשְּׁקִינִי-נָא מֵעַט-מַיִם מִכַּדָּךְ: (מד) וְאַמְרָה אֵלַי גַּם-אַתָּה שְׁתָּה וְגַם לְגְמָלֶיךָ אֲשַׁאֵב הוּא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר-הִכִּיתָ ה' לְבֹן-אֲדֹנָי: (מה) אֲנִי טָרֵם אֲכַלָּה לְדַבָּר אֶל-לִבִּי וְהִנֵּה רַבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּה עַל-שִׂכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעֵינָה וַתַּשְׁאֵב וַאֲמַר אֵלַיָּהּ הַשְּׁקִינִי-נָא: (מו) וַתִּמְהַר וַתֵּרֶד כַּדָּה מֵעַלְיָהּ וַתֹּאמֶר שְׁתָּה וְגַם-גְּמָלֶיךָ אֲשַׁקֶּה וְאַשְׁתָּה וְגַם הַשְּׁקָתָהּ: (מז) וְאַשְׁאֵל אֹתָהּ וַאֲמַר בַּת-מִי אִתָּה וַתֹּאמֶר בַּת-בְּתוּאֵל בְּוַ-נְחוּר אֲשֶׁר יִלְדָה-לוֹ מְלִפָּה וְאֲשֶׁם הַנְּזִים עַל-אִפְּהָ וְהַצְּמִידִים עַל-יָדָיָהּ: (מח) וַאֲקַד וְאַשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ וְאַבְרָךְ אֶת-ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנָי אֲבָרְהָם אֲשֶׁר הִנְחִיל בְּדַרְכְּךָ אִמְתָּ לְקַחַת אֶת-בַּת-אֲחֵי אֲדֹנָי לְבָנִי: (מט) וְעַתָּה אִם-יִשְׁכַּם עֲשִׂים חֶסֶד וְאַמְתָּ אֶת-אֲדֹנָי הַגִּידוּ לִי וְאִם-לֹא הַגִּידוּ לִי

ואפנה על-ימין או על-שמאל: (א) ויען לבן ובתואל ויאמרו מה יצא הדבר לא נוכל דבר אליה רע או-טוב: (בא) הגה-רבקה לפניה קח וגו' ותהי אשה לבן-אלניה פאשר דבר ה': (גב) ויהי פאשר שמע עבד אברהם את-דבריהם וישתחו ארצה לה': (גג) ויוצא העבד פלי-לסוף וכלי זהב וקגלים ויתן לרבקה ומגדנת נתן לאחיה ולאמה: (גד) ויאכלו וישתו הוא והאנשים אשר-עמו וילינו ויקומו בפקר ויאמר שלחני לאדני: (גה) ויאמר אחיה ואמה תשב הנער אתנו ימים או עשור אחר תלך: (גו) ויאמר אלהם אלי-תאמרו אתי וה' הצליח דרכי שלחוני ואלכה לאדני: (גז) ויאמרו נקרא לנער ונשאלה את-פיה: (גח) ויקראו לרבקה ויאמרו אליה התלכי עם-האיש הזה ותאמר אלה: (גט) וישלחו את-רבקה אחתם ואת-מנקמתה ואת-עבד אברהם ואת-אנשיו: (ס) ויברכו את-רבקה ויאמרו לה אחתנו את הני לאלפי רבבה ויירש זרעה את שער שנאיו: (סא) ותקם רבקה ונערתייה ותרכבנה על-הגמלים ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את-רבקה וגו':

2. בראשית פרק כד פסוק א - ט (פרשת חיי שרה)

(א) ואברהם זמן בא בימים וה' ברח את-אברהם בכל: (ב) ויאמר אברהם אל-עבדו זקן ביתו המשל בכל-אשר-לו שים-גא ידך תחת ירכי: (ג) ואשביעה בה' אלהי השמים ואלהי הארץ אשר לא-תקח אשה לבני מבנות הפנעני אשר אנכי יושב בקרבו: (ד) פי אל-ארצי ואל-מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק: (ה) ויאמר אליו העבד אולי לא-תאבה האשה ללכת אחרי אל-הארץ הזאת ההשב איש את-בנה אל-הארץ אשר-יצאת משם: (ו) ויאמר אליו אברהם השמר לה פן-תשיב את-בני שמה: (ז) ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי ואשר דבר-לי ואשר גשבע-לי לאמר לזרעה אתן את-הארץ הזאת הוא ישלח מלאכו לפניך ולקחת אשה לבני משם: (ח) ואם-לא תאבה האשה ללכת אחריה ונקית משבעתי זאת רק את-בני לא תשב שמה: (ט) וישם העבד את-ידו תחת גרו אברהם אדניו וישבע לו על-הדבר הזה:

3. בראשית פרק יב פסוק א (פרשת לך לך)

ויאמר ה' אל-אברהם לך-לך מארצה וממולדתך ומבית אביך אל-הארץ אשר ארצך:

4. בראשית פרק כב פסוק ג (פרשת וירא)

(ג) וישכם אברהם בפקר ויחבל את-חמורו וילקח את-שני נעריו אתו ואת יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וילך אל-המקום אשר-אמר-לו האלהים:

5. רש"י בראשית פרק כב פסוק ג (פרשת וירא)

את שני נעריו - ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך בלא שני אנשים, שאם יצטרך האחד לנקבו ויתרחק יהיה השני עמו:

6. בראשית פרק יד פסוק יד (פרשת לך לך)

(יד) וישמע אברהם כי גשבה אהיו וירק את-חניכיו וליגי ביתו שמנה עשר ושקלש מאות וירדף עד-דון:

7. רש"י בראשית פרק יד פסוק יד (פרשת לך לך)

חניכיו - חנכו כתיב זה אליעזר שחנכו למצות והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה, וכן (משלי כב 1) חנוך לנער, (במדבר ז יא) חנכת המזבח, (תהלים ל א) חנכת הבית ... שמונה עשר ושלוש מאות - רבותינו אמרו אליעזר לבדו היה,³ והוא מנין גימטריא של שמו:

8. רש"י בראשית פרק כד פסוק ז (פרשת חיי שרה)

מבית אבי - מחרן: ומארץ מולדתי - מאור כשדים:

9. בראשית פרק כד פסוק י (פרשת חיי שרה)

ויקח העבד עשרה גמלים מגמלי אדניו וילך וכל-טוב אדניו בידו ויקם וילך אל-ארם וקרים אל-עיר נחור:

10. בראשית פרק כה פסוק כ (פרשת תולדות)

ויהי יצחקל בן־ארבעים שנה בקמתו את־רבקה בת־בואל־הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה:

11. בראשית פרק לג פסוק יח (פרשת וישלח)

ויבא יעקב שלם עיר שלכם אשר בארץ כנען בבאו מפדן ארם ויסן את־פגי העיר:

12. בראשית פרק מז פסוק ז (פרשת ויחי)

ואניו בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד פברת־ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם:

13. בראשית פרק כב פסוק כ - כד (פרשת וירא)

(כ) ויהי אחר הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם־הוא בנים לנחור אחיך: (כא) את־עוץ בכרו ואת־בזו אחיו ואת־קמואל אבי ארם: (כב) ואת־כשד ואת־חזו ואת־פלדש ואת־ידלף ואת־בואל: (כג) ובתואל ילד את־רבקה שמנה אלה ילדה מלכה לנחור אחי אברהם: (כד) ופילגשו ושמה ראומה ותלד גם־הוא את־טבח ואת־גחם ואת־תחש ואת־מעכה: פ

14. דברים פרק כג פסוק ה (פרשת כי תצא)

(ה) על־דבר אשר לא־קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שָׁכַר עֲלֶיךָ אֶת־בלעם בן־בעור מפתור ארם נהרים לקללך:

15. בראשית פרק יא פסוק כח - לא (פרשת נח)

(כח) וימת הרן על־פני תרח אביו בארץ מולדתו באור פשדים: (כט) ויבא אברהם ונחור להם נשים ושם אשת־אברהם שרי ושם אשת־נחור מלפה בת־הרן אבי־מלפה ואבי יספה: (ל) ותהי שרי עקרה אין לה ולד: (לא) ויבא אברהם בנזו ואת־לוט בן־הרן בן־בנזו ואת שרי כלתו אשת אברהם בנזו ויצאו ארם מאור פשדים ללכת ארצה כנען ויבאו עד־חרן וישבו שם:

16. בראשית פרק טו פסוק ז (פרשת לך לך)

(ז) ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור פשדים ללכת לך את־הארץ הזאת לרשתה:

17. רש"י בראשית פרק טו פסוק ב (פרשת לך לך)

דמשק - לפי התרגום מדמשק היה, ולפי מדרש אגדה שרדף המלכים עד דמשק. ובתלמוד דרשו נוטריקון דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים:

18. פרקי דרבי אליעזר פרק כט

רבי יוחנן אומר, כל מכחישי השם הבאים בישראל נמולים בטובתם וברצונם, וביראת שמים הם נמולים, ואף על פי כן אין מאמינים בהם עד שבעה דורות, שלא ישובו המים למוצאיהם. אבל עבדים נמולים שלא בטובתם ושלא ברצונם, ואין אמונה בעבדים. כך כל עבדים שנמולו עם אברהם אבינו, לא נתקיימו לא הם ולא זרעם בישראל. ומנין שמלן, שנאמר [בראשית יז, כז] וכל אנשי ביתו ילידו בית גמלו. ולמה מלן, בשביל הטקרה, שלא יטמאו את אדוניהם במאכליהם ובמשפיהם. ...

19. אלשיך פרשת לך לך

והנה זה יאמר הנה הוא דמשק, שגם שהוא עמי בארץ ישראל, מתייחס אחר דמשק, כי שורש נפשו לא ממה שלמעלה כנגד ארץ ישראל שהוא אחדות הקדושה. ואם כן איך אתייחס למניח ממלא מקומי, ואינו משורש נפשי רק מהחצונים. ועוד טענה שנית והיא כי אילו היתה תורתו וכשרותו נמשכת ממנו לזרעו אחריו החרשתי, אך אינו רק אליעזר, כלומר הוא לבדו ולא לזרעו אתו. והוא במה שידענו מרבתינו ז"ל בפרקי רבי אליעזר (פרק כט) כי כל הנפש אשר עשו בחרן לא נמשך לזרעם אחריהם כלל רק הם בעצמם בלבד: ובכלל דבריו נתן טעם אל אומרם הולך עירי, ולא זכר מאמרו יתברך ואעשך לגוי גדול, כי אמר אולי על התלמיד יתקיים, אלא שלא נתקררה דעתו בזה על היותו דמשק אליעזר כמדובר:

20. הכתב והקבלה בראשית פרק טו פסוק ג (פרשת לך לך)

אמנם הוא ית' הודיעו לא יירשך זה, כלומר האמונה האמתית לא תהיה נעתקת ממך ע"י אליעזר כי לא תתנחל אצלו אל זרעו אחריו. וכמ"ש בפרקי דר"א (פכ"ד) כי כל הנפש אשר עשו בחרן לא נמשך לזרעם אחריהם. והנה מדלא אמר בלשון עתיד "בן ביתי יירש אותי" הוראה ברורה שאינו מדבר מירושת הקנינים שאינם באים ליורש רק אחר פטירת המוריש, אבל אמר בלשון "יורש אותי" וזה על ירושה הרוחנית, כי אליעזר בחיי אברהם כבר נתעלה במעלה הנפלאה להשקות לאחרים מתורת רבו ולהודיעם ידיעות אלהיות, אמנם מידיעתו ית' שלא תתנחל ירושה הרוחנית הלזו גם לזרעו אחריו, לכן אמר לא יירשך זה, רק אשר יצא ממעיך הוא יירשך. הוא בעצמו יירש אותך ירושה הרוחנית לפרסם ברבים מציאותו ית' ואחדותו וכדומה ממדעות אמתיות, וממנו תתנחל ירושה זו גם לזרעו אחריו, כמו שאמר כה יהיה זרעך. שיהיו דומים לכוכבי מרום באיכותם להאיר ליושבי תבל אור דעת אלהים.

21. אברבנאל פרשת חיי שרה

והנה צוהו לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני לפי שכנען היה ארור מפי נח והוא היה מבני חם הפושע ולא רצה שיתערב בני זרע ברך ה' עם הזרע המקולל ההוא. גם שהקב"ה יעד לתת את הארץ לזרעו שהיה מבני שם ושיסחו רשעים בני כנען ממנה. ואם היה יצחק נושא אשה מבנות כנען היו היורשים את הארץ כנעניים ולכן אסרם עליו. ... אמנם הדברים שעושים רושם בנפש בלבד והם האמונות עם היותן כוזבות ורעות לא יתפשטו בבנים לבן ובתואל עם היותם עובדי עבודת כוכבים לא היה מחוייב שיעבור רשומם לבניהם ולכן בחר בהם אברהם והרחיק בנות הכנעני ובעבור שהיה אברהם עומד בשכונת ענר אשכול וממרא והם היו בעלי בריתו עשירים אדני הארץ וראה שאליעזר אוהב אותם מאוד ונפשו קשורה בנפשם חשש שמא אליעזר אחרי מותו של אברהם לאהבתו אותם ומפני מתנות שיתנו לו יסית וידיח את יצחק בנו להתחתן עמהם אם לרוב עשרם שיתנו לו ואם כי בקרבם הוא יושב ויצטרך לעזרתם לכן השביעו בדרך כלל שלא יקח אשה לבנו מבנות כנען ופרט אליהם עוד באמרו אשר אנכי יושב בקרבו רומז לענר אשכול וממרא כמ"ש חז"ל כלומר אף על פי שאנכי יושב בקרבו והוא גדול ממני בעשר וכבוד איני רוצה בכבודו ומתנתו ויותר אחפוץ שתלך אל ארצי ואל מולדתי ששם משפחתי ולקחת אשה לבני ליצחק ר"ל אשה מבלי נכסים ומבלי שיתנו לה דבר כי הנה אף על פי שלא יתנו לה כלל ותהיה נכריה מארץ אחרת היא האשה אשר הוכיח ה' לבני להיותה מבני שם ומשפחתי או לפחות מארצי שבעבור זה תדמה בטבעה ותכונתה לטבע בני ולתכונתו וזו היא הצלחת הזווג ר"ל הסכמת האיש ואשתו בטבעיהם והותרה בזה השאלה הה'. כי לכן נאמר בתחלת הספ' וה' ברך את אברהם בכל להגיד שלא היה חפץ באשה בעלת נכסים כי עשרו רב לו אלא באשה רבת השלמות כמו שביארתי. והנה העבד אמר לו אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי וגו' ולא היתה כוונתו כפי מה שאחשוב לשאול אם ישיב את יצחק לדור בארץ ההיא בעבור האשה כי כבר היה יודע אליעזר שארץ כנען קדושה וחביבה בעיני אברהם ושהוא יצא מחרן במצות האלהים ואיך יחזור להתישב שמה מבלי מצותו. ויצחק לא היה אפשר שיעזוב את אביו. ויתרחק ממנו בעבור אשתו. גם לא יתכן שיחשוב העבד שלא ימצא שתרצה להנשא ליצחק להיותו בן אברהם נשיא אלהים ויורש את כל נחלתו. אבל היתה טענת העבד עם היות שתאבה האשה להנשא ליצחק כי מי האשה שלא תחפוץ להנשא לו אולי שתרצה שילך שם יצחק ללקחה ולהביאה מבית אביה ולא תרצה לבא עם העבד מפני כבודה ולזה אמר אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת ר"ל לבא עמי מבלי בעלה משם עד הארץ הזאת. ההשיב אשיב את בנך ר"ל התרצה שאחרי שאסכי' הנשואין ואקיימם אבא אליך ואשוב שמה עם יצחק אל אותה הארץ אשר יצאת משם כלומר לקחת את אשתו ולשוב אל ביתך כי זהו העיקר ולכן אמר בזה לשון השבה לפי שבבחינת אליעזר שישוב ללכת שם עם יצחק היה מקום לומר כן והותרה השאלה הו' והז'. והנה אברהם לא קבל טענתו ואמר השמר לך פן תשיב את בני

שמה ר"ל לא יום אחד ולא חדש ימים איני רוצה שילך בני שמה ולכן השמר לך משתשיב עמך את בני שמה כי היה בעיניו ארץ כנען טובה ואנשים רעים. וארץ חרן רעה וטבע אנשיה טוב. ואין ספק שהיה ראוי לומר שתשוב עם בני שמה אלא מפני שההשבה היתה נופלת בענין אליעזר אמר לו כן. ונתן אברהם שתי טענות על שהש"י ישגיח ממכון שבתו להישיר לפניו דרכו ולהשלים מבוקשו האחת מאשר לקחהו מבית אביו ומארץ מולדתו והוא המורה שלא ירצה שישוב שמה לא הוא ולא בנו אפילו שעה אחת. והשנית מאשר דבר לו פעמים רבות ונשבע לו ר"ל במעמד בין הבתרים לאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת עד שמפני זה היה בוחר לשבת תמיד בה ואיך אם כן יצא בנו יחידו ממנה כאיש אובד חזקתו ומואס אותה והוא היה עולה תמימה לא היה יכול לצאת מארצו הקדושה. ומה שאין ראוי לעשות בשנים רבות אין ראוי לעשות בשעה אחת ולשתי הסבות האלה התפלל הצדיק לאלהיו שישלח מלאכו לפני אליעזר ויעזרהו באופן שיקח אשה משם לבנו כאשר עם לבבו והנה אמר בתפלתו זאת ה' אלהי השמים ולא אמר אלהי הארץ כמו שאמרו למעלה לפי שהיתה תפילתו זאת לענין שליחות המלאך ומן השמים ישלח מלאכו לא מן הארץ לכן מצד שליחות המלאך אמר בלבד ה' אלהי השמים והותרו בזה השאלות הח' והט'. ואמנם לטענות אליעזר השיב אם לא תאבה האשה ללכת אחריו כמו שאמרתי ונקית משבועתי זאת והשבועה היא מה שאמר לו כי אם אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק כי אחרי שילך העבד בשליחותו ויעשה כל השתדלותו אם האשה לא תאבה ללכת עם אליעזר הרי הוא נקי מהשבועה כיון שכבר הלך שמה רק בין שתאבה או לא תאבה את בני לא תשב שמה והותרה השאלה ה'.

22. מעשי ה' מעשי אבות פרק ב (פרשת לך-לך)

ומה שנאמר לך לך מארצך, כשהיה בחרן נאמר לו כן, ואין אנו צריכים לפרש כמו שפירש רש"י התרחק, כי אין הריחוק יציאה ואין היציאה ריחוק. ומה שטען הוא ז"ל שכבר יצא משם, אין הדברים כן שמעירו עיר שנולד בה שהיא ארם נהרים יצא, אבל מארצו לא יצא עדיין, שארץ נאמר על עיירות רבות, כמו שנאמר (בראשית ב, יג) ארץ כוש וכן ארץ כנען (בראשית יז, ח), ויש בכללה כמה עיירות. וחרן ידוע שהוא מארץ ארם, ולכך היטיב ה' לומר לו ולצוותו שיצא מכל ארץ ארם שכל ארץ ארם נקראת ארצו, וכולה תחת ממשלת כשדים. ומה שאמר ממולדתך ומבית אביך, רצה לומר שיפרד ממשפחתו, שלא יקח משפחתו עמו כמו שהיה כשבאו עד חרן, ואין פירוש מולדתך מקום שנולד. ובא האות והמופת שכן הוא שהרי אברהם אמר לאליעזר אל ארצי ואל מולדתי תלך, וכשבא אליעזר לספר ללבן ולנחור דברי אברהם נאמר אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי, הרי לך שמה שאמר לו אברהם אל מולדתי פירושו אל משפחתי. וזה לדעתי הזהירו הכתוב ואמר לך לך, רצה לומר לעצמך לבדך, מארצך, שהוא ארם שלא יעמוד עוד בחרן, ושלא יעשה כמו שעשו כשיצאו מארם נהרים שיצאו כל בית תרח יחד רק שהוא לבדו יצא, ורצה כן השם יתברך כדי שלא יהיה למשפחתו כלל חלק בארץ: ובזה יתיישב ההכפל, שקודם נאמר (בראשית יב, ד) וילך אתו לוט, ואח"כ נאמר שנית (שם ה) ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט, כי מה שנאמר וילך אתו לוט, הוא כאילו יאמר שהוא לא לקח אותו עמו ולא פיתה אותו, כי היתה כוונתו שלא ילך אחד ממשפחתו עמו כאשר צוה אותו השם יתברך, אבל כאשר לוט מעצמו בחר ללכת עמו, לא היה יכול לעכב עליו מלבוא תחת כנפי השכינה, ולכך נאמר שלקח אותו עמו:

ועוד תתבונן ותמצא שבפעם הראשונה אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם (בראשית יב, ז) לזרעך אתן את הארץ הזאת, ולא אמר את כל הארץ, אבל אח"כ נאמר (שם יג, יד - טו) וה' אמר אל אברהם אחרי הפרד לוט מעמו שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפונה ונגבה וקדמה וימה. כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה, שודאי יש לשאול מה הוצרך לומר שזאת המראה היתה אחרי הפרד לוט, ומה נמשך מזה אם היתה קודם הפרדו או אחר הפרדו מלוט. אבל נראה הטעם כאילו אמר שכשלוט היה הולך

עמו אם לא היה נפרד ממנו היה לו חלק בארץ, ולכך בפעם הראשונה אמר לו לזרעך אתן את הארץ הזאת, ולא אמר כל הארץ שלא בשרו על כל הארץ בכללותה, עד שנפרד לוט מעמו והלך לו לסדום. אם כן יובן ודאי שאומרו לך ממולדתך ומבית אביך, אזהרה היתה שלא יקח ממשפחתו מבני נחור אשר בארם נהרים, ולא את לוט בן הרן שהם בית אביו, כי ארם נהרים שנקרא עיר נחור על נחור אבי תרח אמר כן, [שכל] המשפחה היו שם:

ובדרכנו זה נתיישבו כל המקראות וכל מדרשיהם ז"ל לא יזונו, וגם מה שאמרו שניצל מכבשן האש, יצא להם לרז"ל לדרוש כן ממה שנאמר אור כשדים, ולא אמר גבול כשדים, שבהיות משפטם שכל הזו מאמונתם ישרף היה נקרא גבול המשפט ההוא אור. ובזה יתיישב גם כן שתרח לא יצא מגבול וממשלת כשדים שחרן ג"כ גבול כשדים הוא, אבל חשב לצאת ובא עד חרן ונשאר שם. וזהו אומרו ויצאו מאור כשדים ללכת ארצה כנען, שהכוונה היתה לצאת מאור כשדים, רצה לומר מגבול כשדים מכל וכל ולא יצאו כי נתעכבו בחרן. ובזה יצדק אומרו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים, דהיינו מחרן שהוא ג"כ גבול כשדים, והעד מה שנאמר ויבואו עד חרן, ולא אמר ויבואו בחרן, כי מלת עד תורה על שלא נגמרה מחשבתם והיה כן כי גם חרן גבול כשדים הוא. ובזה הותרו הספקות כולם:

אבל עוד יתכן לומר נכון מזה, עם מה שאמרו רז"ל (הובא ברש"י) שהרן כשדים שרפוהו. והוא כי לדעתי אין כאן מקום שנקרא שמו אור כשדים כלל, רק פירושו אש כשדים כמו שנאמר ביחזקאל (ה, ב) שלישית באור תבעיר, וכן בישעיה (לא, ט) אשר אור לו בציון ותנור לו בירושלים, שנאמר אור על האש. והרן מת בארם נהרים שהיא עיר מולדתו בשריפה, ומה שנאמר באור כשדים הבי"ת אינה הוראת מקום רק הוראת המיתה, שאמר שלא היתה מיתתו מיתה טבעית רק באש של כשדים מת, כמו ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב (במדבר לא, ח), שהוא להורות שמת בחרב, וכן הרגת בחרב בני עמון (שמואל ב יב, ט). ומה שנאמר ויצאו אתם מאור כשדים, ג"כ אינו הוראת שם המקום שיצאו, אבל כאילו יאמר שיצאו מפני אש הכשדים, ותהיה המ"ם כאן כמו מרוב כל (דברים כח, מז), שפירושו מפני רוב כל, וכן מחטאת נביאיה (איכה ד, יג). ואמרו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים, כפשוטו ממש מכבשן האש, ולא נצטרך לומר כמו באורים כבדו ולא מאורת צפעוני. ובזה יתכן שנתבאר בכתוב כוונת רז"ל שאמרו שהרן נשרף, וזכינו שהנס שנעשה לאברהם בכבשן האש נאמר בפירוש אשר הוצאתיך ממש מאש של כשדים:

23. הרד"ל פרק טז אות נא

(ג) ונתנו לו מתנות כו' עבדו כו'. י"ל שזהו שאמר [בראשית יב, ה] ויקח אברם וגו' ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחרן, שרכוש זה הוא מתנות כשיצא מאור כשדים (ומכוין ביותר אם נאמר שאור כשדים היה בחרן, ועי' רמב"ן ס"פ נח), והנפש אשר עשו ירמוז לעבדים שנתנו לו ובכללן אליעזר עבדו:

24. דף על הדף מסכת קידושין דף ב עמוד ב

בגמ': משל לאדם שאבדה לו אבידה כו'.

בשפתי צדיק פ' חיי שרה (אות כ"א) יישב תמיהת בעלי התוס' על הקרא בשאלת אליעזר לאברהם "ההשב וגו' את בנך שמה", וקשה מה זו לשון השבה, הא יצחק אבינו מעולם לא הי' שם בחרן, והול"ל "האביא" את בנך שמה. אולם לפי המבואר א"ש, דכיון דרכו של איש לחזור אחרי אבידתו, וכדמבואר בזה"ק שבעל ואשה כל א' הוא "פלג גופא", משום הכי שפיר שייך לשון השבה לחרן, לחזור אחרי אבידתו שנאבדה ונחלקה ממנו.

25. גור אריה בראשית פרק כד פסוק ז (פרשת חיי שרה)

(ז) מאור כשדים. הקשה הרמב"ן אם כן מה שכתוב אחריו "ולקחת אשה לבני משם" שיקח לו אשה מאור כשדים, וחלילה שיתערב זרעו בבני חם הפושע והמקולל, ותירץ הרא"ם שאברהם לא ידע שנחור

ישב עתה בחרן, כי הוא הניחו באור כשדים כשיצא משם עם אביו, ולפיכך אמר שיקח לו אשה "משם", והעבד כאשר הלך לאור כשדים היה צריך לו לילך דרך ארם נהרים ודרך חרן, כדכתיב בקרא כשיצא אברהם מאור כשדים נאמר (לעיל יא, לא) "ויבואו עד חרן וישבו שם", וכשבא לשם העבד הוגד לו כי משפחת אברהם בחרן, והניח הדרך של אור כשדים והלך לנחור:

ואין ממש בכל זה, כי איך לא ידע אברהם באיזה מקום ישב נחור, ולפיכך נראה לי כי רש"י סבירא ליה כי "ולקחת אשה לבני משם" קאי על מה שאמר "אשר לקחני מבית אבי", וכן פירוש הכתוב; האלהים אשר לקחני מבית אבי, ומתחלה לקח אותי מארצי, "הוא ישלח מלאכו וגו' ולקחת אשה לבני משם", פירוש "מבית אבי", שזהו סוף הלקיחה שזכר הכתוב, והוא העיקר. ומה שכתוב לפני זה "כי אל ארצי ואל מולדתי" (פסוק ד) בודאי דעת רש"י שנקרא חרן "ארצי" כיון ששם היו יושבים כל משפחתו בזמן ההוא - נקרא חרן "ארצי", וכן נקרא "מולדתי", כדכתיב (להלן מג, ז) "שאל האיש לנו ולמולדתינו". אבל "אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי" אין ארץ מולדתו רק משום שנולד בו, והוא אור כשדים, דלא יתכן לפרש שם ארץ מולדתו - חרן, שבאותו זמן שלקח אותו עדיין לא ישבו שם בני משפחתו, ולפיכך צריך לפרש "אשר לקחני מארץ מולדתי" היינו ארץ כשדים, ששם היה מולדתו:

ועוד דאם "ארץ מולדתי" - חרן, למה לי למכתב "ארץ מולדתי" שהרי כבר כתיב "מבית אבי", אלא אאור כשדים קאי, אבל גבי "ארצי ומולדתי" צריך לומר תרוייהו, דאי כתב "אל ארצי" בלחוד, הווא אמינא שיקח אשה מארצו אף על גב דלא הוי מולדתו, ואי כתב מולדתו הווא אמינא לוט או ישמעאל, לכך כתב "ארצי ומולדתי". אף על גב דכתיב (פסוק מט) "ואפנה על ימין או על שמאל", ופירושו ישמעאל ולוט, היינו מפני שנקרא 'מולדתו' אף על גב דלא הוי 'ארצו', כיון דיש בו חדא - יש לו לילך אליו. ועוד דהא כתיב (לעיל טו, ז) "אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים", אם כן לקחו מארץ כשדים, וצריך לפרש "אשר לקחני מארץ מולדתי" מארץ כשדים, והשתא כל הכתוב הוא כמשמעו:

אבל בב"ר (נט, י) אמרו 'מבית אבי - זה בית אביו, ומארץ מולדתי - שכונתו', רצה לומר שלא מבית אביו בלבד לקח אותו רק מכל השכונה של בית אביו, דהיינו כל הארץ - לקח אותו. אבל מה שפירש הרמב"ן ז"ל כי אברהם נולד בחרן, אין הדברים כך, שהרי במסכת פסחים פרק האשה (סוף פז ע"ב) אמרו שלכך הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבבל - ששגרון לבית אמן, ועל כרחך צריך אתה לומר שאברהם נולד באור כשדים שהוא בבבל:

26. משנה שכיר - מועדים מאמר האמונה נר ז R. Yissachar Shlomo son of R. Yitzchak Teichtal מצינו גבי אליעזר עבד אברהם בשעה שהשביעו אברהם שילך ליקח אשה ליצחק שאלו אליעזר [בראשית כד, ה] "אולי לא תאבה האשה לילך אחריי" כו', וכשחזר וסיפר הדברים בחרן כתיב אלי חסר, ודרשו חז"ל [ב"ר נט, ט] שרימוז בזה שאברהם יפנה אליו שגם לו יש בת והיא תהיה אשה ליצחק.

27. ר' צדוק הכהן מלובלין - פרי צדיק ויקרא פרשת שמייני

אך הענין על פי מה שאמרו (שבת ל"א ב) לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא שייראו מלפניו שנאמר (קהלת ג', י"ד) והאלהים עשה שייראו מלפניו, וכן כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר (ישעיה מ"ג, ז) כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתו וגו' (אבות ו', י"א). והכל אחד שתכלית הבריאה היה שיתפשט כבוד מלכותו יתברך שמו ומלך שתהא אימתו עליך (קידושין ל"ב ב) וזהו מדת יצחק אבינו ע"ה כמו שנאמר (בראשית ל"א, מ"ב) פחד יצחק ומדתו צמצום. וכן לא מצאנו שגייר יצחק גיורים רק ברמז כמו שאמרו (בראשית רבה פ"ד, ד) אברהם גייר גיורים וכו' יעקב גייר גיורים וכו' ביצחק לא שמענו והיכן שמענו וכו' מגורי אביו מגיורי אביו, והיינו כיון שראה שכל הגרים שגייר אברהם אביו שלפי מדתו רצה להכניס כל העולם תחת כנפי השכינה, ובחיינו שמרו ברית אברהם אבל אחר פטירת אברהם חזרו לסורן והפרו ברית (ועיין פרקי דרבי אליעזר פרק כ"ט) ואין אמונה בעבדים כי כל עבדים שנימולו עם אברהם לא נתקיימו לא הם ולא זרעם

בישראל וכל שכן שאר הגרים לכן יצחק לא רצה לגייר גיורים רק אחד או שנים שעל זה נרמז מגיורי אביו והיינו מי שהכיר בו שהוא ירא שמים וישאר הוא וזרעו וכו'.

28. בראשית רבה (וילנא) פרשה פד סימן ד (פרשת וישב)

ד"א וישב יעקב וגו', אברהם גייר גיורים, ה"ד (בראשית יב) ויקח אברם את שרי אשתו, א"ר אלעזר בשם ר' יוסי בן זימרא אם מתכנסין כל באי העולם לבראות אפילו יתוש אחד אינן יכולין ואת אומר ואת הנפש אשר עשו בחרן, אלא אלו הגרים שגייר אותם אברהם ולמה אמר עשו ולא אמר גיירו ללמדך שכל מי שהוא מקרב את הגר, כאלו בראו, תאמר אברהם היה מגייר ושרה לא היתה מגיירת תלמוד לומר ואת הנפש אשר עשו בחרן אשר עשה אין כתיב כאן אלא אשר עשו, א"ר חוניא אברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים, ומה ת"ל אשר עשו אלא מלמד שהיה אברהם אבינו מכניסן לתוך ביתו ומאכילן ומשקן ומקרבן ומכניסן תחת כנפי השכינה, יעקב גייר גיורים דכתיב ויאמר יעקב אל ביתו וגו' ויתנו אל יעקב וגו' ביצחק לא שמענו והיכן שמענו רבי יצחק ותאני לה משום רבי הושעיא רבה בשם ר' יהודה בר סימון כאן כתיב וישב יעקב בארץ מגורי אביו מאי מגורי אביו מגיורי אביו.

29. בראשית פרק כו פסוק א - ח (פרשת תולדות)

(א) ויהי רעב בארץ מלבד הרעב הראשון אשר היה בימי אברהם בילד יצחק אל-אבימלך מלך-פלשתים גררה: (ב) וירא אלו ה' ויאמר אל-תירד מצרימה שכן בארץ אשר אמר אליך: (ג) גור בארץ הזאת ואהנה עמך ואברכך כילך ולזרעך אתן את-כל-הארצות האל והקמתל את-השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך: (ד) והרביתי את-זרעך ככוכבי השמים ונמתי לזרעך את כל-הארצות האל והתברכו בזרעך כל גויי הארץ: (ה) לעקב אשר-שמע אברהם בקלי וישמר משמתי מצותי חקותי ותורתתי: (ו) בישב יצחק בגרר: (ז) וישאלו אנשי המקום לאשתו ויאמר אחתי הוא כי ירא לאמר אשתי פו-הרגני אנשי המקום על-רבקה כי טובת מראה הוא: (ח) ויהי כי ארכו-לו שם הימים וישקף אבימלך מלך פלשתים בעד הסלון וירא והנה יצחק מצחק את רבקה אשתו:

30. בראשית רבה (וילנא) פרשה נט סימן י (פרשת חיי שרה)

ויאמר אליו אברהם השמר לך וגו' ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי, זה ביתו של אביו, ומארץ מולדתי זה שכונתו, ואשר נשבע לי בחרן, ואשר דבר לי בין הבתרים, הוא ישלח מלאכו לפניך, ר' דוסא אומר ה"ז מלאך מסויים, בשעה שאמר אברהם אבינו הוא ישלח מלאכו לפניך זימן לו הקדוש ברוך הוא ב' מלאכים אחד להוציא את רבקה ואחד ללוות את אליעזר